

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLOGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskoro-laténskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ ŠABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

RÍMSKY OLTÁR S PALIMPSESTOM Z IŽE

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

Keywords: Iža, Slovakia, Pannonia, Brigetio, Severan period up to the second half of the 3rd century A.D., Roman votive altar

Abstract: Roman altar with palimpsest from Iža. The object of this article is the hitherto unpublished Roman altar with a votive inscription from Iža (Komárno district), deposited in the collections of the SNM – Museum of Archaeology. While studying it, it was discovered to be a palimpsest. The later inscription indicates that the altar was dedicated to Jupiter Optimus Maximus by the Roman citizen Aurelius Marinus. The cognomen Marinus most probably referred to the eastern origin of the dedicatee. This is a relatively frequent name in Pannonia; its bearers were mainly Latinized Syrians serving in the army and their family members. The inscription is dated to the middle or second half of the 3rd century A.D. Underneath it, there are visible traces of the letters of an older inscription which was probably dedicated to Jupiter Optimus Maximus Dolichenus in the Severan period, which is confirmed by the style of the altar. It is clear that the altar was originally located in Brigetio, near one of Jupiter's shrines in a military or civilian town. Its arrival in Iža was secondary, probably as construction material.

V zbierkach Slovenského Národného múzea-Archeologického múzea v Bratislave sa nachádza jeden doteraz nepublikovaný rímsky oltár s votívnym nápisom, ktorý od komárňanského občana Kolomana Farkaša odkúpilo múzeum ešte v roku 1968. V evidenčnej knihe je ako nálezisko uvedená obec Iža, okr. Komárno. Okrem toho nie sú k dispozícii žiadne iné údaje.¹ Táto epigrafická pamiatka bola spracovaná v roku 2020 a je predmetom nášho príspevku.²

Oltár má z troch strán viacnásobne profilovanú rímsu a bázu (obr. 1). Na jeho mierne predĺženom hornom abacuse sa nachádzajú štylizované rohové akrotéria. Je zhotovený z vápenca. Ide o pomerne zachovanú kamennú pamiatku, iba ľavý horný roh jej paralelepipedu je doštičkovite vylomený. Zadná strana je rovno zrezaná, pôvodne zrejme stála tesne pred múrom. Stopy po sekundárnom použití, otesaní nie sú viditeľné. Na vrchu oltára nie je foculus, a nie sú tu badateľné ani stopy po obetovaní, napr. po

ohni (obr. 2). Oltár vhodne zapadá medzi pannonínske a brigetijské votívne pamiatky zo severovského obdobia (napr. *RIU* 398, 408, 424, 442, 481; *Hampel* 1909, 22–56, zvlášť 30–36). Jeho rozmery sú: výška 64 cm, šírka 19 cm, hrúbka 20 cm; výška písmen 3,3 cm (1. riadok), 3,7 cm (2. riadok), 3,5 cm (3. riadok), 4,2 cm (4. riadok), 3,7 cm (5. riadok).

Medzi jednotlivými slovami votívneho nápisu sa nachádzajú trojuholníkové, smerom nadol orientované interpunkčné znamienka, výnimkou je iba meno dedikanta (obr. 3). Písmená, ktoré sú mierne naklonené doprava, boli pomerne nedbalo vytesané. Ordinácia zrejme nebola použitá, keďže aj riadky sú šikmé, písmená sa smerom ku koncu riadku zmenšujú. Z hľadiska paleografie sú písmená veľmi podobné typu písmen, ktoré sú známe z aquinských neoficiálnych nápisov datovateľných do polovice až druhej polovice 3. stor. po Kr. (napr. naklonené hrnate S a N; široké uzavreté R s krátkym chvostom,

¹ Za súčinnosť pri vyhľadávaní príslušných údajov a dokumentovaní nálezu patrí naša vďaka PhDr. Vladimírovi Turčanovi, kurátorovi SNM – Archeologického múzea v Bratislave.

² Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 1/0358/18.

Obr. 1. Iža (okr. Komárno), rímsky votívny oltár, pohľad na čelnú a dve bočné strany (Foto: Klára Kuzmová).

Abb. 1. Iža (Bez. Komárno), römischer Votivaltar, Blick auf die Front- und beide Nebenseiten (Foto: Klára Kuzmová).

alebo M so šikmou nôžkou; *Fehér/Kovács 2018*, 148–153, 10–15. táblák).

Miesto uloženia: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava. Evid. č.: AP 15 072. Nález je nepublikovaný, uvedený v internetovej databáze (lupa.at/8264).

Nápis (obr. 3³):

I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)

Aurel-

ius Ma-

rinus

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

Votívny oltár (spadajúci do kategórie vota privata) sa s najväčšou pravdepodobnosťou dostal do Iže ako stavebný materiál. Nie je však isté, či sa tak stalo v dobe rímskej, keďže nie sú žiadne doklady o jeho sekundárnom využití. Pochádza zrejme z Brigetia, z jeho vojenského alebo civilného mesta. Z votívneho nápisu vyplýva, že oltár dal pre Jupitera Optima Maxima vyhotoviť rímsky občan menom Aurelius Marinus. Jupiter bol v Brigetiu prirodzene najobľúbenejším božstvom (porovnaj *RIU 393–437*; *Barkóczi 1951*, 32, 33), ale vzhľadom na absenciu jeho ďalšieho prímene (napr. Dolichenus), resp. bližších informácií o nálezisku izianskeho oltára, nemožno určiť miesto, na ktorom pôvodne stál. Podľa mena dedikanta je zrejme, že on sám (alebo jeho otec)

³ Za poskytnutie fotografie na publikačné účely ďakujeme PhDr. Jurajovi Bartíkovi, PhD., riaditeľovi SNM-Archeologického múzea a jej autorovi Dr. Ortolfovi Harlovi (lupa.at/8264-2).

Obr. 2. Iža (okr. Komárno), rímsky votívny oltár, pohľad na zadnú a vrchnú stranu (Foto: Klára Kuzmová).

Abb. 2. Iža (Bez. Komárno), römischer Votivaltar, Blick auf die Hinter- und Oberseite (Foto: Klára Kuzmová).

získal rímske občianstvo za čias cisára Caracallu, na základe Constitutio Antoniniana. Cognomen Marinus s najväčšou pravdepodobnosťou odkazuje na východný pôvod dedikanta (*Kajanto 1965*, 81, 308; *Mócsy 1959*, 180; *Barkóczy 1964*, 317; *Lőrincz 2000*, 58). Ide o pomerne časté meno na území Panónie a Brigetia (pozri dodatok), jeho nositeľmi boli najmä latinizovaní Sýrčania slúžiaci v armáde a ich rodinní príslušníci, čo je doložené aj v Intercise (*Barkóczy 1951*, 23; *Fitz 1972*, 133, 147, 167, 171, 172). Najlepším príkladom uvedeného je sarkofág z lokality Szomor (*RIU 712*), ktorý dal zhotoviť Aurelius Marinus (azda muž totožný s osobou uvedenou na votívnom oltári z Iže) svojmu otcovi menom Aurelius Bassus, narodenému v Sýrii, na území Zeugmy, vo vicuse Odia (ex regione Seu(g)ma vico Odia).

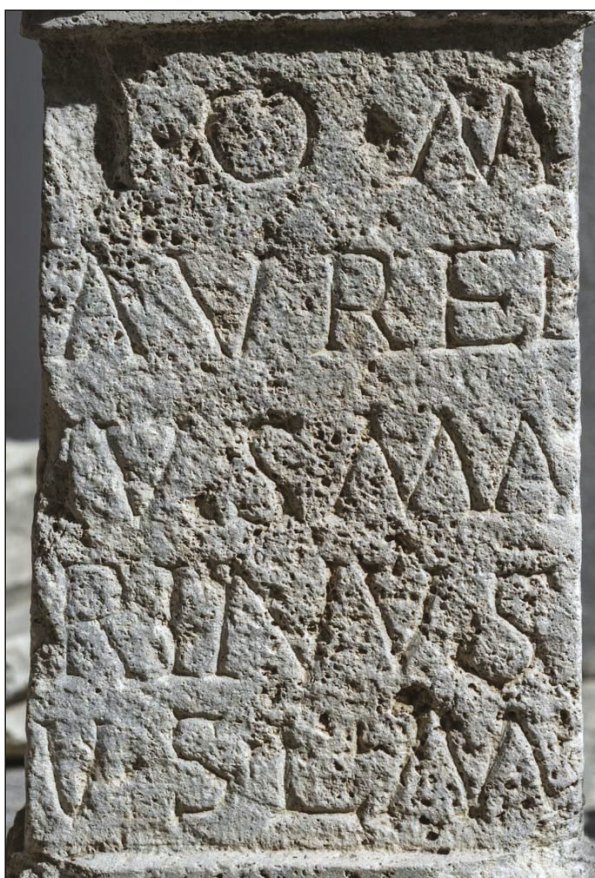
RIU 712 D(is) M(anibus) / Aur(elio) Basso ex regione Seu(g)ma / vico Odia curante Aur(elio) / Marinus (!) filius (!) f(aciendum) c(uravit).

Prípád Aurelia Bassa upriamuje pozornosť na fakt, že ani pri často sa vyskytujúcich menách nemôžeme s úplnou istotou stotožniť osoby, ktoré mali podobný vek a žili v tom istom meste. Okrem tohto Aurelia Bassa je totiž známy aj sarkofág s menom Aur. Bassus Abbasatis f. (*RIU 524*) a meno Aurelius Bassus sa nachádza aj v ďalšom hrobovom nápise (*RIU 525*). Pokiaľ je vyššie uvedený Aurelius Marinus stotožiteľný s dedikantom votívneho oltára z Iže, tak aj on patrila s veľkou pravdepodobnosťou k druhej generácii romanizovanej rodiny sýrskeho pôvodu. Na základe uvedeného možno azda Jupitera, ktorému bol oltár venovaný, stotožniť so sýrskym Jupiterom Dolichenským. Jeho svätyňa stála v brigetijskom vojenskom meste (*canabae*) a z Brigetia sú známe aj jemu venované oltáre (*RIU 435–438*; ďalej *CCID 262* – votívna ruka; *Láng 1941*; *Ratimorská/Minaroviech 2010*; viac pozri nižšie). Zároveň stojí za pozornosť, že v oboch nápiso-

absentuje zamestnanie zosnulého, resp. dedikanta/dedikantov. Na základe toho možno predpokladať, že títo muži neslúžili v légii, ale podobne ako mnohí ďalší sa do Panónie dostali v rámci svojej obchodnej činnosti alebo prostredníctvom rodinných príslušníkov slúžiacich v armáde (K nim v Brigetiu, resp. Intercise pozri *Barkóczy 1951*, 23; *Fitz 1972*, 166, 167).

Z územia Brigetia je okrem toho známy ešte jeden, dnes už stratený hrobový nápis, ktorý dal svojmu bratovi zhotoviť *strator* Marinus. Keďže jeho manželka sa najskôr mohla volať Aurelia Marina, aj v prípade tohto Marinusa prichádza do úvahy gentilicium Aurelius. Ale medzi dedikantmi sú uvedení *Aelii* (druhý z nich je zrejme

Obr. 3. Iža (okr. Komárno), nápis rímskeho votívneho oltára (lupa.at/8264-2; © Bratislava-Slovenské národné múzeum, Foto: Ortolf Harl, máj 2018).

Abb. 3. Iža (Bez. Komárno), Inschrift des römischen Votivaltars (lupa.at/8264-2; © Bratislava – Slowakisches Nationalmuseum, Foto: Ortolf Harl, Mai 2018).

Pod jeho vyššie opísaným nápisom sú však viditeľné aj stopy pomerne starostlivo vytesaných písmen staršieho nápisu, t.j. máme do činenia s ďalším ižianskym palimpsestom (porovnaj RIU 633, 634). Skorší nápis sa nepodarilo odstrániť v plnom rozsahu, viditeľné sú stopy nasledujúcich písmen s približne rovnakým riadkovaním ako v prípade neskoršieho nápisu (text v piatich riadkoch), ale posunutým o pol riadku vyššie:

[.]O++

AE[---]+S

[---]S[---]

[---]

VS++

chlapec, Sabinia/nus, keďže Mommsenom doplnené označenie *vivus tu* nemá veľký význam, a posledný riadok sa zdá byť centrován do stredu), ktorí mohli byť najskôr deťmi zosnulého brata. V tom prípade by aj Marinusovi prislúchalo meno (*nomen gentile*) Aelius. Na základe uvedeného je zrejmé, že tento Marinus nemôže byť totožný s mužom menom Aurelius Marinus, dedikantom votívneho oltára z Iže, resp. príslušný hrobový nápis môžeme doplniť nasledovne:

RIU 531 ----- / [--- Ael(ius)] / Marinus s[t]
ra[t(or) le]g(ati) / [leg(ionis) I ad]i(utricis)
fra[tr]i pientis[si]/m(o) cu[r](antibus) Aur(elia)
Ma[rina?] / [c]on[i]uge et Ael(ia) Sa/[bi]ne (?) et
Ael(ius) Sabinia/nus fecit.

Oltár z Iže možno na základe uvedeného datovať do polovice až druhej polovice 3. stor. po Kr. Pôvodne bol zrejme umiestnený v Brigetiu, pri niektorej z Jupiterových svätýň vo vojenskom alebo civilnom meste.

V prvom riadku, nad prvými dvomi písmenami neskoršieho nápisu, je zreteľne rozpoznatelné skoršie O, kým na konci riadku stopy jedného oblého písmena, azda D. Posledné písmená mohli patriť iba k dedikácii, t. j. k menu božstva, preto je jeho doplnenie na Jupitera Dolichena zrejmé. Na začiatku druhého riadku, nad písmenom A je čitateľné A (ich nôžka je čiastočne totožná), potom mohlo nasledovať E (na základe dvoch krížových hást okolo písmena V), kým na konci riadku sú viditeľné stopy po zaoblenom S. Posledné mená patrili zrejme ku gentiliciu dedikantov, ktoré mohlo byť najskôr Aelius. V treťom-štvrtom riadku mohol byť uvedený cognomen a zamestnanie dedikanta, ale vzhľadom na ich starostlivé odstránenie sa z prvého z nich zachovali iba stopy písmena S. V poslednom riadku sú zreteľne čitateľné písmená VSLM, umiestnené do stredu záverečnej formuly.

Na základe uvedeného možno palimpsestus tohto oltára doplniť nasledovne:

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) D(olicheno) (?)

Ae[li]us

[---]S[---]

[---]

v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

Nápis možno na základe rozšírenia príslušného kultu v Panónii s veľkou pravdepodobnosťou datovať do severovského obdobia (Tóth 2015, 153–162), čo potvrdzuje aj štýl oltára.

Prezentovaný rímsky oltár nie je prvým nálezom tohto druhu z Iže. Z literatúry sú známe ďalšie štyri votívne oltáre (resp. päť), ktorých pôvodné umiestnenie sa taktiež spája s Brigetiom. Z nich jeden bol venovaný Jupiterovi (Harl/Lőrincz 2002, 41, Nr. 45 s ďalšou literatúrou), ďalší Jupiterovi a Junone (RIU 625) a dva Silvanovi (*Silvanus Domesticus*: RIU 627, 628). Pri piatom oltári sa údaje o nálezisku rôznia (Iža/Brigetio?) a jeho nápis je značne fragmentárny (RIU 491; Ratimorská 1984, 23, č. 53 s ďalšou literatúrou).

Dodatok

Meno Marinus/Marina v Brigetiu

[Ael(ius)] Marinus: RIU 531

Aur(elia) Ma[rina]: RIU 531

Aurelius Marinus: RIU 712

M. Valerius Marinus: RIU 442

Valeria Marina: RIU 631⁴

Aelia Marina: RIU 717.

Literatúra

Barkóczy 1951 – L. Barkóczy: Brigetio. *Dissertationes Pannonicae* II/22. Budapest 1951.

Barkóczy 1964 – L. Barkóczy: The population of Pannonia from Marcus Aurelius to Diocletian. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 16, 1964, 257–356.

CCID – M. Hörig/E. Schwertheim: *Corpus cultus Iovis Dolicheni*. Leiden – New York 1987.

Fehér/Kovács 2018 – B. Fehér/P. Kovács: *Palaeographia Aquincensis*. Aquincum görög és latin feliratainak paleográfiája. Budapest 2018.

Fitz 1972 – J. Fitz: *Les à Syriens*. Collection Latomus 122. Bruxelles 1972.

Harl/Lőrincz 2002 – F. Harl/B. Lőrincz: *Rímske lapidárium*. Bašta VI. Komárno. Komárno – Wien 2002.

Hampel 1909 – J. Hampel: *A pannóniai oltárok alakja és díszítése*. *Archaeologiai Értesítő* 29, 1909, 22–56.

Kajanto 1965 – I. Kajanto: *The Latin Cognomina*. *Commentationes Humanarum Litterarum Societas Scientiarum Fennica* 36/2. Helsinki 1965.

Láng 1941 – N. Láng: *Das Dolichenum von Brigetio*. In: *Laureae Aquincenses memoriae Valentini Kuzsinszky dicatae* II. *Dissertationes Pannonicae* II/11. Budapest 1941, 165–181.

Lőrincz 2000 – B. Lőrincz (ed.): *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum* III. Wien 2000.

Mócsy 1959 – A. Mócsy: *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*. Budapest 1959.

Ratimorská 1984 – P. Ratimorská: *Rímske kamenné pamiatky v zbierkach múzea*. *Rímske zbierky*. Katalóg II. Komárno 1984.

Ratimorská/Minaroviech 2010 – P. Ratimorská/J. Minaroviech: *Roman Sanctuary of Jupiter Dolichenus in Brigetio and its Hypothetical Reconstruction*. *Anodos* 9/2009 (2010), 119–132. RIU – L. Barkóczy/A. Mócsy: *Die römischen Inschriften Ungarns*. 2. Lieferung. Budapest 1976.

Tóth 2015 – I. Tóth: *Pannoniai vallástörténet*. Budapest 2015.

Internetový zdroj

lupa.at – F. Harl/O. Harl: *Ubi Erat Lupa*. *Bildatenbank zu antiken Steindenkmälern*: <http://lupa.at> [29.12.2020]

⁴ Taktiež z Iže pochádzajúci nález, s votívnym nápisom vzťahujúcim sa k Magna mater, v súčasnosti uložený v Rímskom lapidáriu Podunajského múzea v Komárne (lupa.at/4743).

RÖMISCHER ALTAR MIT PALIMPSEST AUS IŽA

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

Der Beitrag behandelt einen unpublizierten römischen Altar mit Votivinschrift aus Iža (Bez. Komárno), in der Internet Datenbasis angeführt (lupa.at/8264) und in den Sammlungen des SNM-Archäologischen Museums deponiert (Abb. 1-3). Während seiner Aufarbeitung wurde festgestellt, dass es sich um ein Palimpsest handelt. Von der späteren Inschrift geht hervor, dass den Altar für Iupiter Optimus Maximus der römische Bürger Aurelius Marinus herstellen ließ:

*I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
Aurel-
ius Ma-
rinus
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).*

Vom Namen des Dedikanten ist offenbar, dass er selbst (oder sein Vater) das römische Bürgerrecht während der Regierungszeit des Caracalla auf Basis der *Constitutio Antoniniana* erlangte. Das Cognomen Marinus weist mit hoher Wahrscheinlichkeit auf die östliche Herkunft des Dedikanten hin (*Kajanto 1965*, 81, 308; *Mócsy 1959*, 180; *Barkóczy 1964*, 317; *Lőrincz 2000*, 58). Es handelt sich um einen relativ häufigen Namen in Pannonien, ihre Träger waren vor allem latinisierte Syrer die in der Armee dienten und ihre Familienmitglieder (*Barkóczy 1951*, 23; *Fitz 1972*, 133, 147, 167, 171, 172). Die Inschrift kann

in die Mitte bis zweite Hälfte des 3. Jh. n. Chr. datiert werden. Unter dieser Inschrift sind auch Buchstabenspurten einer älteren Inschrift sichtbar:

*[.]O++
AE[---]+S
[---]S[---]
[---]
VS++*

Auf Basis der Analyse kann man die Inschrift wie folgend ergänzt werden:

*[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
D(olicheno) (?)
Ae[li]us
[---]S[---]
[---]
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).*

Die Inschrift war wahrscheinlich für Iupiter Optimus Maximus Dolichenus in severischer Zeit hergestellt (*Tóth 2015*, 153–162), was auch der Stil des Altars bestätigt.

Es ist offensichtlich, dass der Altar ursprünglich in Brigetio aufgestellt war, bei einem der Iupiter Heiligtümer in der Militär- oder Zivilstadt. Nach Iža kam er sekundär, ehesten als Baumaterial.

*Prof. Dr. Péter Kovács
Pázmány Péter Catholic University
Piliscsaba H-2081 Hungary
Egyetem u. 1.
kovacs.peter@btk.ppke.hu*

*prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc.
Trnavská univerzita v Trnave
Katedra klasickej archeológie
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
klara.kuzmova@truni.sk*